

9. Марков А. Я. Участие переводчика на предварительном следствии и дознании: пособие / А. Я. Марков, Т. И. Стеснова, С. П. Щерба. – М., 1993. – 40 с.

Мархевка О. В. Критерии допустимости участия переводчика в уголовном судопроизводстве

На основе анализа действующего законодательства и мнений ученых-процессуалистов, проведено исследование критериев допустимости участия переводчика в уголовном судопроизводстве. Выделены и проанализированы основные требования, предъявляемые к обозначенным субъектам уголовного процесса.

Ключевые слова: переводчик, уголовное судопроизводство, допустимость участия в уголовном производстве, следственные действия, следователь, уголовное производство.

Marhevka O. V. The criteria of acceptability of an interpreter participation in criminal proceedings

On the basis of analysis of current legislation and scientists' thoughts, the research of the criteria of acceptability of an interpreter participation in criminal proceedings is realized. The main requirements that are set on specified subjects of criminal proceedings are selected and analysed.

Key words: interpreter, criminal proceedings, acceptability of participation in criminal proceedings, investigative actions, investigator, criminal proceedings.

Стаття надійшла 25 липня 2013 р.

УДК 344.163 (477)

В. В. Молодик

**МОДЕЛІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Розглянуто запровадження сучасної моделі діяльності прокурора у системі кримінального правосуддя, яка сьогодні потребує функціонування на принципах і засадах верховенства права, справедливого судового розгляду та інших основоположних принципах демократичного суспільства.

Ключові слова: прокуратура, модель правового регулювання, кримінальне провадження, відновне правосуддя.

Постановка проблеми. Модель кримінальної юстиції із системою правоохоронних органів в Україні за багатьма критеріями не відповідає сучасним вимогам суспільства та загальновизнаним міжнародним демократичним стандартам у цій сфері. Очевидно, що відсутність реформ стає перешкодою для подальшого розвитку системи кримінального судочинства із включенням до неї інститутів громадянського суспільства. Концепція реформування кримінальної юстиції, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року закріплює, що «Система кримінальної юстиції є дещо громіздкою, внутрішньо суперечливою, не завжди науково обґрунтованою і надмірно ускладненою. Діяльність її суб'єктів характеризується дублюванням повноважень, відсутністю чіткого визначення та розмежування їхньої компетенції, наданням пріоритету завданням, що насправді є другорядними, застосуванням невиправдано ускладнених формальних процедур. Органи кримінальної юстиції мають недосконалу функціональну спроможність, що не дає змоги забезпечити додержання принципу верховенства права в їх діяльності [1]. Отже, актуальність дослідження проблеми побудови сучасної моделі правового регулювання функціональної діяльності прокурора у кримінальному провадженні обумовлюється тим, щоби моделі, які формують законодавці, науковці і практики, не були запозичені, чиєюсь копією, або компіляцією декількох конкуруючих правових систем, а відповідали національним правовим традиціям нашої держави.

Стан дослідження. Проблеми правового регулювання діяльності прокуратури досліджували Ю. М. Грошевий, В. В. Долежан, М. В. Косюта, О. М. Литвак, І. Є. Марочкін, О. Р. Михайленко, М. І. Мичко, Ю. Б. Пастернак, Ю. Є. Полянський, В. П. Пшонка, М. В. Руденко, Г. П. Серета, В. В. Сухонос, П. В. Шумський, М. К. Якимчук та ін. Питанням правового регулювання діяльності прокуратури у кримінальному провадженні в цілому присвячено праці багатьох відомих представників вітчизняної юридичної науки та практики. У наукових працях Ю. М. Грошевого, Д. В. Філіна вивчені засади змагальності, змагальна модель судочинства, змагальний тип кримінального процесу, процесуальна рівність учасників кримінального процесу [2; 3]. В. С. Зеленецький акцентував на тому, що метою реформування кримінально-процесуального законодавства є створення такої моделі кримінального процесу, зокрема його досудових і контрольних стадій, яка б дала змогу забезпечити ефективність досудового розслідування на такому рівні захищеності його учасників, який би виключав можливість незаконного і необґрунтовано-

го обмеження їх конституційних прав і свобод [4]. В. Кравчук характеризував змішану функціональну модель прокуратури як таку, що передбачає поряд із прокурорською функцією кримінального переслідування збереження й елементів функції нагляду за законністю [5]. О. Кальман, О. Чикін указували на концептуальні питання функціонування інституту відновного правосуддя, функціональної спроможності та реалізації інституту пробації [6].

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, проблемам сучасної моделі правового регулювання прокурорської діяльності у системі кримінального правосуддя, з урахуванням нового кримінального процесуального кодексу України (далі КПК), моделі розвитку відновного правосуддя, ювенальної юстиції, пробації та ін., приділена недостатня увага. Невирішені проблеми структурної перебудови підрозділів органів прокуратури, що провадять наглядово-слідчу діяльність.

Наявна динаміка змін до законодавства, активне удосконалення Генеральною прокуратурою України відомчої нормативної бази не применшує актуальність досліджуваного питання, а відтак залишається актуальною проблема аналізу сучасних моделей правового регулювання прокурорської діяльності, формування пропозицій щодо його удосконалення.

Виклад основних положень. Різний історичний досвід розвитку правових систем, особливості правових традицій, що обумовлені історичними, геополітичними, культурними особливостями розвитку окремих держав, зумовлюють різноманітність існуючих концептуальних моделей кримінального правосуддя. Ці концептуальні моделі або підкреслюють реально існуючі інституційні та процесуальні відмінності у правових системах, які за типами прийнято поділяти на англо-американську і континентально-європейську, або визначають загальну конфігурацію шляхів удосконалення (реформування) системи кримінального правосуддя, теоретично конструюючи кращий варіант визначення функціональної діяльності учасників кримінального судочинства (основним з яких, безумовно, є прокуратура), на основі критеріїв, які так чи інакше пов'язані з пошуком суспільного і правового ідеалу.

Зазвичай, у теорії йдеться про інквізиційний, змагальний та змішаний (слідчо-судовий, континентальний) процес кримінального судочинства, що іноді в літературі називають ще ідеальними моделями (О. В. Смірнов) [7]. Новим Кримінальним процесуальним кодексом України запроваджено кримінальне судочинство змішаної форми із дотриманням принципу змагальності і елементів відновного правосуд-

дя у досудовому кримінальному провадженні. Отже, як бачимо, пошук законодавцем оптимальної моделі судочинства зумовлений відчасти і тим, що способи побудови та моделі організації діяльності прокуратури у системи кримінальної юстиції доволі чітко впливають не тільки на ефективність роботи органів прокуратури як окремої централізованої трирівневої системи, але й загалом направоохоронну активність у сфері боротьби зі злочинністю.

З середини 70-х років минулого сторіччя у різних країнах світу впроваджуються програми відновного правосуддя. Форми реалізації програм і моделі їх функціонування різні. Сьогодні наша держава знаходиться тільки на етапі формування нової сучасної моделі системи кримінального судочинства, впроваджуючи окремі елементи відновного правосуддя. Так, за словами Генерального прокурора України Віктора Пшонки, наразі правоохоронними органами активно застосовується запроваджений новим КПК інститут угод. «До суду надіслано майже 12 тисяч проваджень щодо застосування угод, або 16% від загальної кількості обвинувальних актів»¹. Власне тому доцільно окреслити предмет, методи та принципи правового регулювання діяльності прокурора в моделі відновного правосуддя як принципово нової моделі кримінального провадження, що охоплює позиції потерпілого і правопорушника. Пунктом 5 Наказу № 4гн від 19 грудня 2012 року передбачено, що «З метою виконання завдань кримінального провадження прокурорам, які здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, забезпечити інформування підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, підозрюваному – про право на угоду про визнання винуватості, роз'яснення механізму реалізації цих прав» [8]. Як бачимо, практика здійснення кримінального провадження на підставі угод дозволяє говорити про реальність, а не декларативність нових правових інститутів, що суперечить висловленню у свій час Д. Ягуновим певним застереженням, стосовно того, що Україні не варто ігнорувати світовий досвід концептуального обґрунтування пробаційної діяльності, одразу ж «хапатися» за формальні аспекти пробаційної діяльності з метою створення національної моделі пробації, розглядати застарілі радянські механізми виконання не в'язничних покарань як аналог механізмів роботи із засудженими у процесі виконання не в'язничних покарань» [9 с. 91]. Отже, для впровадження програм відновного правосуддя залишається

¹ Генеральна прокуратура України. Офіційний Інтернет-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news._m=publications&_t=rec&_c=view&id=122750

дедалі менше місця для наукової дискусії, натомість формується цілком нова правова модель кримінального судочинства. Активне запровадження у практичну наглядово-слідчу діяльність прокуратури нового для України порядку кримінального провадження – угоди, зумовлює необхідність і важливість застосування системного підходу до визначення функціональної ролі прокуратури у системі кримінального правосуддя з позиції захисту прав людини та розширення змагальності в кримінальному судочинстві. Властиві прокурорські функції кримінального переслідування і розширені новим КПК повноваження прокурора на стадії досудового розслідування дозволяють йому організувати якісно новий рівень нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, що відповідає сучасним правовим реаліям. При цьому залишається важливим завданням, щоби порушення законності були виявлені прокурором вчасно й у повному обсязі, були відновлені порушені права й законні інтереси держави, державних органів, громадських організацій і громадян. Ефективна модель діяльності прокурора у кримінальному провадженні обумовлюється насамперед забезпеченням правового регулювання належних йому повноважень для здійснення покладених на нього державних функцій та його місцем у механізмі реалізації завдань кримінального правосуддя. Зважаючи на те, що кримінальне провадження здійснюється на умовах змагальності, особливо актуальні питання організації взаємовідносин прокурора як сторони кримінального провадження з іншими його учасниками задля виконання кримінально-правових процедур у визначений законом спосіб. Дотримання балансу інтересів усіх складових структури органів прокуратури і водночас збереження її як централізованої системи, що забезпечує ефективне виконання основних її функцій у кримінальному провадженні, дозволяє вирішити завдання єдності системи кримінального правосуддя та забезпечення гарантії правосуддя, дотримання усіма сторонами кримінального провадження прав і свобод людини. З уваги на викладене, в контексті пропозицій щодо удосконалення правового регулювання прокурорської діяльності у досудовому кримінальному провадженні, на нашу думку, перевагу має модель, яка підкреслює роль прокурора в утвердженні та обстоюванні прав людини, причому і підозрюваних, і обвинувачених так і потерпілих, а також охоплює такі чинники:

- удосконалення змагальної моделі судочинства;
- удосконалення загальних засад досудового розслідування, з одночасним удосконаленням форм і методів прокурорського нагляду

за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва;

– законодавче забезпечення правового регулювання координації прокурором діяльності органів, що здійснюють досудове розслідування та відповідають за стан протидії злочинності у державі;

– удосконалення відомчого нормативно-правового регулювання забезпечення «безперервного» прокурорського нагляду, що здійснюється від початку і до завершення кримінального провадження на засадах вертикальної і горизонтальної спеціалізації;

– забезпечення організації роботи з розгляду прокурором заяв і скарг громадян або у площині їх судового розгляду у конкретному кримінальному провадженні, або за відсутності таких підстав, цю функцію покласти на спеціальний державний орган – парламентського уповноваженого з прав людини;

– удосконалення організаційної побудови та відомчого правового регулювання з метою ліквідування зайвих ланок і запровадження єдиного підходу до організації діяльності структурних підрозділів органів прокуратури, які здійснюють слідчо-наглядову діяльність;

– удосконалення правового регулювання забезпечення реалізації прокурором упровадження механізму реалізації програм відновного правосуддя, як форми реалізації відновної відповідальності, судового співробітництва, ювенальної юстиції та пробації;

– забезпечення правового регулювання координаційної діяльності прокуратури у сфері боротьби зі злочинністю та ефективного прокурорського нагляду за додержанням законів державними, регіональними та місцевими органами влади, а також іншими юридичними особами з метою виконання ними заходів, що вживаються суспільством з метою стримування поширення злочинності, а також їхнього правильного функціонування відповідно до вимог чинного законодавства.

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України обумовило оновлення усіх наказів Генерального прокурора України, а також інших організаційно-розпорядчих документів. Наказами Генерального прокурора з метою запровадження єдиного підходу до організації їх діяльності затверджено основні вимоги до структури та змісту положень про структурні підрозділи, які здійснюють слідчо-наглядову діяльність. Однак цей процес може бути більш ефективним, коли удосконаленню системи кримінального правосуддя слугуватимуть також зміни не лише кримінального процесуального законодавства, а й галузевого закону, спрямовані на нормативне закріплення у

діяльності прокуратури змагальної моделі кримінального судочинства з додержанням принципів рівності сторін між учасниками кримінального провадження та незалежності суду.

Висновки. Незважаючи на чималу кількість нововведень у Кримінальному процесуальному кодексі, дедалі очевиднішим стає те, що застаріла практика фрагментарних удосконалень законодавства не може змінити ситуацію, а лише слугує відтермінуванню запровадження нової моделі прокуратури у системі кримінального судочинства, яка сьогодні потребує не тільки побудови, а й функціонування на принципах і засадах верховенства права, справедливого судового розгляду та іншим основоположним принципам демократичного суспільства.

1. Концепція реформування кримінальної юстиції. Затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

2. Грошевий Ю. М. Проблеми удосконалення законодавства, що регулює кримінально-процесуальну діяльність / Ю. М. Грошевий // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 690–700.

3. Грошевий Ю. М. Проблеми розвитку змагальності а кримінально-процесуальній діяльності / Ю. М. Грошевий // Матеріали наукових семінарів та «круглих столів», проведених Національною юридичною Академією правових наук України в рамках Фестивалю науки (15–16 травня 2007 року). – Х.: Право, 2001. – С. 41; Філін Д. В. Сучасний кримінальний процес змішаного типу. – Там само. – С. 45.

4. Зеленецький В. С. Дослідче провадження про вчинений злочин: наук.-практ. посібник / В. С. Зеленецький. – Х.: Право, 2009. – С. 67–99.

5. Кравчук В. М. Прокуратура України: рівень ефективності, характер реформування, оцінювання діяльності (за результатами публічного опитування) / В. М. Кравчук // Право та управління. – 2011. – № 2. – С. 206–212.

6. Кримінологічні проблеми реформування органів кримінальної юстиції України / О. Кальман, О. Чикін // Право України. – 2010. – № 11. – С. 33–38.

7. Смирнов А. В. Модели уголовного процесса / А. В. Смирнов. – М.: Наука, 2000.

8. Пункт 5 Наказу Генерального прокурора України № 4-гн від 19 грудня 2012 року «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=151871

9. Ягунов Д. Пробація у XXI столітті: перевинахід, модернізація або знищення / Д. Ягунов // Закон і обов'язок. – 12 лютого 2009 р. – № 3 (11). – С. 91.

Молодык В. В. Модели правового регулирования деятельности прокурора в уголовном производстве

Рассмотрено внедрение современной модели деятельности прокурора в системе уголовного судопроизводства, которая на сегодняшний день должна функционировать в соответствии с принципами верховенства права, справедливого судебного разбирательства и других основоположных принципах демократического общества.

Ключевые слова: *прокуратура, модель правового регулирования, уголовное судопроизводство, восстановительное правосудие.*

Molodyk V. V. Legal regulation models of the prosecutor activity in the criminal proceedings

The article is devoted to the introduction of a new model of the prosecutor activity in the criminal justice system, which now requires functioning on the principles and rules of law, fair trial and other fundamental principles of a democratic society.

Key words: *prosecutor's office, legal regulation model, criminal proceedings, restorative justice.*

Стаття надійшла 13 серпня 2013 р.

УДК [343.123.12:343.352] (477)

Н. Р. Палій

**ПРЕДМЕТ І СПОСОБИ ОДЕРЖАННЯ
СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ МИТНИХ ОРГАНІВ
НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ**

Розглянуто окремі елементи криміналістичної характеристики одержання неправомірної вигоди службовими особами митних органів, зокрема предмет і способи вчинення цього виду кримінальних правопорушень, їх кореляційні зв'язки.

Ключові слова: *одержання неправомірної вигоди, службова особа, митні органи, спосіб учинення злочину; предмет неправомірної вигоди.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, в Україні зокрема, проблема корупції постає більш гостро, оскільки перешкоджає цивілізованій побудові суспільних відносин. Найпоширеніший злочин серед посадових зловживань державних службовців, зокрема працівників митних органів, – одержання неправомірної вигоди. Необхідно також